

СУЧАСНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

(Лекція)

Час нової історії (XV—XX ст.) — це третій, останній період сучасної епохи. Цей час у цілому відзначається такими важливими рисами:

1. Європейська культура та європейський спосіб життя поширився до Азії, Африки, Америки, Австралії, тобто на весь світ, і став визначати розвиток світу.

2. Поширення європейської культури було водночас поширенням християнства.

3. Сучасна історія (Нова історія) відповідає найсприятливішій кліматичній фазі — вологій фазі сучасної епохи. Це сприяло швидкому розвитку господарства.

4. У розвинутих країнах промисловість стала домінувати над сільським господарством.

5. Кінець Нової історії є часом загальної кризи, очевидно, світової за масштабом.

Як ми знаємо, у кінці XV ст. Україна була частиною Польщі та Литви. Протягом першого етапу Нової історії (кінець XV—середина XVIII ст.) Україна розвивалася як залежна частина Польсько-Литовської, а потім — Польської держави.

Цей час можна характеризувати як час боротьби двох основних тенденцій: 1 — спроби Польщі перетворити Україну на суто польську землю; 2 — намагання українського населення створити власну державу. Але цей процес був дуже складним. Насамперед у кінці XV ст. посилювався економічний розвиток і феодална експлуатація, включаючи кріпацтво. Польський національний гніт став сильнішим. Польська держава принесла в Україну римську церкву, яка почала боротися проти Української (Православної) Церкви.

Частина українського населення тікала на південь — на пониззя Бугу та на пониззя Дніпра. Там, за кордонами Польської держави, вони ставали вільними, так званими козаками. Козаки організували військові загони для захисту від Польщі та від кочовиків і за дніпровськими порогами створили свою державу — Запорізьку Січ (назва утворена від слів «пороги» та «засікати»). Як ми знаємо, у середині XV ст. в Україні з'явився новий ворог — у Криму виникла татарська держава, а турки захопили південь та захід узбережжя Чорного моря. Згодом турецька армія прийшла до Криму. Турецькі й татарські війська часто нападали на Україну та польські землі. Тому Польща

використовувала козаків у боротьбі проти турецької і татарської експансії.

Українські селяни повставали, українські міщани об'єднувалися для захисту української культури. Внаслідок цього виник український фронт за національне та соціальне визволення.

У кінці XV—середині XVI ст. численні хвилі повстань прокотилися Україною. У 1648 р. чергове повстання переросло у війну за національне визволення та в антифеодальну революцію. Керівником війни був Богдан Хмельницький, якого було обрано гетьманом — військовим керівником козаків. Б. Хмельницький та його соратники створили українську державу зі своєю армією та виграли кілька битв у поляків. Але Україна була слабкою і шукала союзників. Крим та Росія допомагали Україні. Б. Хмельницький та частина його друзів віддала перевагу союзові з Росією. Але вони сподівалися, що у цьому союзі Україна стане автономною державою. Вони думали також, що така ситуація буде переходом до повної незалежності України. Росія обіцяла автономні права Україні.

Інша частина українського населення думала інакше. Українська Православна Церква та більша частина козаків не підтримували союзу з Росією. Вони розуміли, що Україна буде залежною частиною. І вони мали рацію. У 1657 р. Б. Хмельницький помер. Деякі наступні гетьмани України, включаючи сина Б. Хмельницького — Юрія, намагалися розірвати союз із Росією за допомогою Польщі або Туреччини.

Війна за Україну між Росією, Польщею і Туреччиною тривала до 1681 р. Внаслідок цього українські землі Лівобережжя, Київ та Запоріжжя стали автономною українською державою у межах Росії. Українські землі на захід від Дніпра лишилися у складі Польщі.

Численні спроби створити українську назалежну державу були невдалими. Останній гетьман, хто боровся за визволення України, був Іван Мазепа. У 1708 р. І. Мазепа уклав угоду з королем Швеції Карлом XII. Але армії Карла та Мазепа були розбиті. Україну було зруйновано. Спочатку українська автономна держава мала деякі права. Вона мала свою територію, свою державну систему, свої закони, свого гетьмана як керівника держави, свою армію. Вельми специфічною рисою цієї держави була відсутність кріпацтва.

Отже, в кінці першого етапу Нового часу Україна була поділена Польщею та Росією.

Другий етап Новітньої історії України (з середини XVIII ст. до наших днів) був часом різних форм російського домінування на Україні. Цей етап почався з посилення російського впливу

на Україну. Російські царі постійно намагалися обмежувати права Української держави. Катерина II остаточно ліквідувала автономію України. Вона також відновила й кріпацтво.

У кінці XVIII ст. Росія, Пруссія та Австрія поділили територію Польської держави. Росія одержала всю Східну Україну, Австрія — Західну Україну та українські землі за Карпатами. Росія невдовзі захопила Крим. З цього часу основна частина України розвивалася у напрямку російської політики. І саме Східна Україна пережила найдраматичніші події української історії.

Російська частина України відрізнялася високим рівнем промисловості та сільського господарства. Можливо, це був найрозвинутіший регіон всієї Російської імперії. Найпередовішою територією України у господарстві й торгівлі був її південь. На всіх українських землях українську національну культуру переслідують, українську історію перекручують. У російській частині України українська мова, українські книжки, українська церква були заборонені. Незважаючи на несприятливі обставини, українське населення не втратило свою мову і свою культуру.

Наприкінці XIX ст. увесь світ прийшов до своєї кризової стадії. Найрозвинутіші країни почали боротися за поділ і навіть переділ світу. Народилися нові політичні рухи, серед них ліберальні, визвольні, національні, комуністичні. Всі країни, яким належали українські землі (Росія, Німеччина, Австрія), були активними учасниками цих подій.

У 1914 р. почалася перша світова війна. Росія воювала проти Німеччини та Австрії. Це означає, що одна частина українців воювала проти іншої частини українців. У 1917 р. у Росії відбулася Лютнева революція. У Києві виник урядовий орган українського народу — Центральна Рада. Після Жовтневої революції у Росії Центральна Рада стала державною владою на Східній Україні. Визначний історик М. Грушевський очолив Центральну Раду. Українська держава одержала назву Українська Народна Республіка. Столицею держави став Київ. Але більшовики проголосили другу Українську Народну Республіку в Харкові. Радянська Росія почала війну проти України за допомогою українських більшовиків. Україна була не готова до війни. На початку 1918 р. російська Червона Армія окупувала Україну.

Але за Брестською (Берестейською) угодою 1918 р. Україна стала союзником Німеччини та Австрії. Німецька армія прийшла в Україну. Тисячі тонн продовольства німці вивезли з України.

Німецька армія змінила уряд України: Центральну Раду було заарештовано. Замість цього керівником держави став

гетьман Іван Скоропадський, який намагався створити першу справжню українську армію і створити єдину державу з кримськими татарами.

Та в листопаді 1918 р. у Німеччині відбулася революція. Німецька армія залишила Україну. Члени колишньої Центральної Ради підняли повстання проти гетьмана, одержали перемогу і сформували новий уряд — Директорію.

У кінці 1918 р. відбулася революція у Західній Україні. Там було утворено Західноукраїнську Народну Республіку. Східна та Західна Українські Народні Республіки проголосили у січні 1919 р. створення нової єдиної держави. Але Польща окупувала Західну Україну. А Радянська Росія організувала нову війну проти України. Із північного сходу прийшла Червона Армія, з південного сходу — Біла армія Денікіна.

Денікін захопив Східну Україну. Армія Директорії відступила до Західної України. Директорія була змушена укласти союз із Польщею. Армії Польщі та Директорії захопили Правобережну Україну з Києвом. У той час Червона Армія перемогла Денікіна і повернулася на Україну. Потім вона виграла війну проти Польщі. У 1921 р. війна на Україні закінчилася. Західна Україна стала частиною Польщі, а Східна Україна — як Українська Радянська Республіка — частиною Радянського Союзу. Перші роки після громадянської війни були недовгим часом національного відродження. Але до кінця 20-х рр. ситуація змінилася. Ідея класової боротьби перемогла у новій формі. Формально Радянська Україна була суверенною державою, а на практиці — залежною частиною Росії. Внаслідок цього було репресовано тисячі українців, а близько 7 млн. українців померли від голоду у 1932—1933, 1947 рр. Україна стала міцною державою, але численні зусилля було докладено марно.

Україна потребувала цього часу революції та подальшого розвитку, тому що це стало школою для українського народу й підготовки до сьогодення.

Мені здається, найбільші досягнення України за той час є такими:

1. Революція як явище себе вичерпала. Прийшла ера еволюції. Україна йде до реформ.

2. Основна частина українських земель возз'єднана. Можливо, це парадоксально, але це сталося за допомогою Росії. За договором між Радянським Союзом і Німеччиною СРСР та Україна одержали у 1939—40 рр. Західну Україну від Польщі та Румунії. За договором між СРСР і Чехословаччиною у 1945 р. СРСР та Україна — українські землі Закарпаття. За

рішенням радянського керівництва у 1954 р. Росія передала Україні Крим. Стосовно Криму. Крим є дійсною частиною Української держави, бо:

а) близько 1 млн. мешканців Криму є українцями; б) економіка Криму є частиною економіки України; в) культурно-історичний процес у Криму протягом всього голоцену був такий самий, як і на півдні Лівобережжя.

3. Україна виграла другу світову війну. І Україна заслужила цю перемогу. Близько 12 млн. українців загинули у війні. Мільйони українців боролися проти фашизму у Червоній Армії, близько 100 тис. — у партизанських загонах.

4. Національний рух України пройшов кілька форм до найпрогресивнішої. У час другої світової війни виникла Організація Українських Націоналістів. Спочатку деякі члени ОУН сподівалися побудувати незалежну українську державу за допомогою Німеччини. У червні 1941 р. у Львові вони проголосили про створення вільної Української держави. Але німецьке військове командування заарештувало уряд цієї держави. ОУН сформувала військові загони, які воювали проти фашистів та проти Радянської Армії за вільну Україну. Сучасні історики стверджують, що члени цих загонів були основною частиною українських партизанів та боролися у Західній Україні до 1950 р. А сьогодні виник національний фронт населення України: з українців та інших етнічних груп.

У кінці 80-х рр. стало зрозуміло, що все негативне у житті може бути подолане у незалежній Україні. Тому 16 липня 1990 р. Україна проголосила «Декларацію про державний суверенітет» і 24 серпня 1991 р. — «Акт про державну незалежність». Більшість народу України 1 грудня 1991 р. підтримала цей акт.

Нова сучасна історія України триває.

РЕЛІГІЯ УКРАЇНЦІВ

(Лекція)

Ми знаємо, що наша епоха є часом християнства. Але спочатку українці та їхні пращури були язичниками. Їхня релігія сформувалася, починаючи з протонеоліту. Факти засвідчують, що населення України мало дуже цікаву релігійну систему. Повернімося до тотемізму та Кам'яної Могили.

У протонеоліті віра у тотем стала вже пережитком. Чуринга лишилася старою формою, яка, проте, одержала новий зміст.